



VIYOLANIN TARİHSEL SÜREÇTEKİ GELİŞİMİ

Barış Kerem BAHAR*

Öz

Enstrümanların edindiği yeri daha iyi anlayabilmek için, hem müzikal hem de yapısal gelişimlerini incelemek gerekir. Bu çalışmada ilk atalarından itibaren yaylı çalgıların gelişimi, tarihsel süreçte viyolanın ortaya çıkışı, yapısal ve müzikal gelişimi sonucunda edindiği yer üzerine kapsamlı bir araştırma yapılmış, konu ile ilgili yapılan çalışmalar taranmıştır. Yapılan bu çalışmayla özellikle viyola eğitimini sürdürmekte olan öğrencilere kapsamlı bir kaynak oluşturmak hedeflenmiştir. Viyolanın oda müziği ve orkestradaki yerini zamanla sağlamlaştırmasıyla birlikte solo kimliğini de kazandığı, gelişimini sürdürmekte olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Viyola, yaylı çalgılar, enstrüman tarihi, keman ailesi.*

* Öğr. Gör. Dokuz Eylül Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, bkbahar84@hotmail.com

HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE VIOLA

Abstract

To better understand the place acquired instruments, both musically as well as the need to examine their structural development. This article describes the development of the first ancestor of the stringed instrument, the emergence of the historical process, Viola, has acquired as a result of structural and musical development is a comprehensive research was carried out on the ground. Especially it is targeted to create a resource for the viola students that going on their education. It has been identified that over the years viola has consolidated its place in the orchestra and chamber music, won the identity as a solo instrument and has proven itself.

Keywords: *Viola, string instruments, history of instruments, violin family.*

1. GİRİŞ

Ses insan hayatında her zaman önemli olmuştur. Önceleri iletişim gibi temel ihtiyaçlara hizmet etse de, zaman içerisinde estetik kaygılarla şekillenerek duygusal bir ifade biçimi haline gelmiş, sanatsal bir yön edinmiştir. Bugün dünyanın farklı bölgelerinde birbirinden çok farklı ve birbirine çok benzeyen birçok enstrüman bulunmaktadır. Tarihsel süreçteki göçler, savaşlar ve ticari alışverişlerin de etkisiyle enstrümanlar, birçok kültürel özellik gibi farklı coğrafyalara, farklı ırklara yayılmıştır.

Bir enstrümanı çalmak öncelikle onu benimsemeyi, daha iyi tanımaya hale gelebilmeyi gerektirmektedir. Ancak bu şekilde özgün yaklaşımlar yakalanabilir. Günümüzde kullanmakta olduğumuz viyolanın günümüzdeki halini ve kimliğini alışını daha iyi anlayabilmek için tarihsel süreçteki yapısal ve müzikal gelişimini gözden geçirmek gerekir.

Müziğin tarihsel gelişiminde insanoğlunun göçebelikten yerleşik uygarlığa geçişinin büyük etkisi olduğu düşünülmektedir. Yerleşik sisteme dahil olan halk, yaşam koşullarının da etkisiyle hayatlarını şekillendirerek kültürel ve sosyal

yapılarını sağlamlaştırmış, müziğin gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. Farklı coğrafyalarda farklı ihtiyaçlar doğmuş, insanoğlunun müziğe yaklaşımı kimi zaman bu coğrafi özelliklere göre şekillenmiş, dolayısıyla birbirinden farklı özellikte enstrümanlar ortaya çıkmıştır. Örneğin muhafazakar bir uygarlık olan Çin’de kendine özgü bazı farklı özellikler taşıyan bir dizi olan pentatonik dizi oluşmuştur. Çing ve hsüyan gibi neolitik ve bronz çağı izlerini taşıyan bazı çalgılara rastlanmıştır.

1.1.Araştırmanın Amacı

Bu çalışma günümüzde kullanılmakta olan modern viyolanın tarihsel süreçteki gelişimini incelemek, özellikle viyola öğrencilerine kaynak oluşturabilmek amacıyla yapılmıştır. Bu araştırma insan hayatında enstrümanların ortaya çıkışından itibaren yaylı çalgıların gelişimini, yaylı çalgılardan biri olan viyolanın ilk atalarından itibaren yapısal ve müzikal olarak kat ettiği yolu ve günümüzdeki yerini içermektedir.

1.2.Araştırmanın Önemi

Viyola repertuarının keman ya da violonsel gibi üzerine daha fazla sayıda eser verilmiş enstrümanlara kıyasla sınırlı olmasının yanı sıra, viyola ilgili yapılan araştırmalar, yazılan tezler ve makaleler de az sayıdadır. 2015 yılı sonu itibariyle YÖK Ulusal Tez Veri tabanında içerisinde viyola sözcüğü geçen toplamda sadece 69 adet çalışma olduğu görülmektedir. Bu durum, viyola eğitmenleri, viyola sanatçıları ve öğrencileri için eğitim ve yaratım sürecinde problem yaratmaktadır. Bu araştırma ile birlikte yapısal ve müzikal açıdan kapsamlı bir şekilde inceleme yapılarak viyola üzerine faydalanılabilecek güncel bir kaynak yaratmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

2.YÖNTEM

Araştırma verilerinin toplanmasında nitel veri toplama tekniklerinden biri olan döküman analizinden yararlanılmıştır. Araştırmada döküman analizi kapsamında araştırmancının amacına uygun olarak konu hakkında daha önce yapılan çalışmalar taranmıştır. Bu tarama esnasında da görüldüğü üzere viyola ile ilgili kaynak sıkıntısı tespit edilmiştir. Kaynakça olarak doğrudan Türkçe ya da İngilizce olarak viyola ile ilgili olan çalışmaların yanı sıra, viyola repertuarında önemli yeri olan bestecilerle ilgili çalışmalar da incelenmiştir.

Bu çalışmada viyolanın gelişimi yapısal ve müzikal olmak üzere iki kolda ele alınmıştır. Yapısal gelişimi üzerine öncelikle yaylı çalgılar ailesinin ataları, ortaya çıkışı, viyol ailesi ve keman ailesi incelenmiştir. Bu ailelerde viyolaya kaynaklık eden enstrümanlar üzerine kapsamlı bir tarama yapılmıştır. Viyolanın müzikal gelişimi üzerine inceleme yapılırken ise özellikle oda müziği formunun ortaya çıkışının viyola açısından önemi, orkestra partilerinde viyolaya daha önemli yerler veren bestecilerin katkısı, ve solo enstrüman kimliği kazanması süreci üzerinde durulmuştur.

Bu araştırmada konu ile ilgili yazılan makaleler, tezler, yayınlanmış kitaplar ve notalardan faydalanılmıştır. Modern viyolanın ilk atalarından itibaren gelişim süreci bu kaynaklara dayandırılarak incelenmiş, enstrümanın tarihsel süreçte kat ettiği yol belirlenmeye çalışılmıştır.

3.BULGULAR

Çalışma kapsamında viyolanın tarihsel süreçteki gelişimi “Viyolanın Yapısal Gelişimi, Viyol Ailesi Öncesindeki Yaylı Çalgılar, Viyol Ailesindeki Yaylı Çalgılar, Keman Ailesi, Modern Viyolanın Oluşumu, Viyolanın Müzikal Gelişimi, Solo Viyola Repertuarı” başlıkları altında ele alınmıştır.

3.1.Viyolanın Yapısal Gelişimi

3.1.1.Viyol Ailesi Öncesindeki Yaylı Çalgılar

Yayın kollarının atkuyruğundan yapıldığı düşünüldüğünde atın ilk olarak evcilleştirildiği Asya'da yaylı çalgıların ortaya çıktığı düşünülebilir (Alapınar, 2003. 11). Eski Asya'da ortaya çıkan enstrümanların gövdelerinin bambu benzeri malzemelerden, tellerinin ise ipek ve bağırsak gibi malzemelerden elde edildiği düşünülmektedir.

Bilinen en eski yaylı çalgı olan Ravanastron' un M.Ö. 5000 yıllarında Kral Ravana tarafından icat edildiği için bu adı aldığı düşünülmektedir (Ece, 1998: 7). Bazı örneklerinde gövdesinin parşömen ve deri ile kaplandığı görülmektedir. Bağırsaktan yapılmış iki adet teli bulunmaktadır. Bambu ağacından yapılmış ve üzerine bugünkü örneklerine benzer şekilde kolların takıldığı bir yayla çalınmaktadır. Günümüzde Hindistan sokaklarındaki dilenciler tarafından çalınmakta olan Ravanastron, zaman içerisinde yapısal değişikliklere uğramıştır (Modiri, 2010: 4).



Resim 1. Ravanastron

Alman müzik araştırmacısı Schrank' ın viola olarak yorumladığı Behala (ya da Beyala) bambu kamışının kilden ısıtılarak yapılmış bir kabuğa geçirilip üzerine deri gerilmesiyle oluşturulmuş bir enstrümandır. İki tane bağırsaktan teli

bulunan bu enstrüman viyolanın atası olarak da kabul edilmektedir (Ece, 1998: 9).

İkliğ, Türkler'in en eski çalgılarından biridir. Etimolojik kökenine bakıldığında İkliğ kelimesinin "ok ile çalınan" anlamına geldiği görülmektedir. Avlanma yayına ok sürtme yoluyla Okluğu elde eden insanlar, bunun ucuna bağladıkları su kabağı sayesinde İkliği elde etmişlerdir. Bu enstrüman at kuyruğu kılından yapılan yay ile çalınmaktadır. Gövdesi hindistancevizi ağacından yapılanına rebab denilir (Açın, 1994: 167).

Kemençe Türkler tarafından Orta Asya'dan Anadolu'ya getirilmiş olan bir enstrümandır. Kimi müzik tarihçilerine göre rebaba, hatta keman ailesine kaynaklık eden bu enstrümanın, daha sonra Asya ve Avrupa'ya yaygınlaştığı söylenmektedir. Sol diz üzerine yaslanarak çalınan bu enstrüman birçok farklı forma girmiştir ve günümüzde de hala modern haliyle kullanılmaktadır (Ece, 1998: 14).

Keman kelimesi Farsça kökenlidir. Eğmek anlamına gelen Farsça "hemiden" fiilinden türetilmiştir. Türk kültürü Müslümanlığın kabulünden sonra Arap vb. bazı kültürlerin etkisinde kalmış, yay ile kullanılan enstrümanlar için Öz Türkçede kullanılan İkliğ yerine Farsçadan dilimize geçen Kemençe kullanılmıştır (Rauf Yekta Bey, 1986: 86).

3.1.2. Viyol Ailesindeki Yaylı Çalgılar

Viyol Ailesi, Rönesans-Barok dönem enstrüman ailesidir. Yapısal olarak bakıldığında tuşelerinde perdeleri vardır ve yayla çalınırlar (Woodf, 1980: 708). Birçok tarihçi için viyol ailesi enstrüman müziğinin de başlangıcı olarak görülmektedir. Her ne kadar tam olarak ortaya çıkışı bilinmese de, 16. yüzyılın ikinci yarısında İspanya kökenli olan "Vihuela" adlı, telleri parmaklarla çekilen bir

enstrümana yay eklenerek ortaya çıktığı düşünülmektedir (Woodfield, 1984: 19).

Zaman içerisinde bu enstrümanlar hızlı şekilde değişikliklere uğramışlardır. 16. yy' dan itibaren aldıkları şekil genel olarak keman ailesini andırmaktadır. C şeklindeki ses delikleri, köprü, tuşe, salyangoz, enstrümanın gövdesindeki ön ve arka tabla, onları birleştiren yanlıklar, yayın rahat hareket etmesine imkân sağlayan enstrümanın yan kısımlarındaki kıvrımlar viyollerin keman ailesiyle de ortak sayılabilecek belirgin özellikleridir. Akort konusunda viyol ailesi keman ailesine göre ciddi farklılıklar göstermekte, 6 tele sahip olan viyoller, dörtlü aralıklarla akort edilmektedir (Ece, 1998: 33). Bazı durumlarda 3. ve 4. tel arası üçlü aralıkla akort edilmekte, diğer aralıklar yine dörtlü olarak akort edilmektedir. Tuşesinde yarım ses aralıklarla perdeler bulunur ve bağırsaktan yapılan bu perdeler hareket ettirilebilecek şekilde yerleştirilir.

Viyol ailesi, keman ailesi ile birbirine çok yakın dönemlerde ortaya çıkmış, döneme müzikal olarak büyük etkide bulunmuştur. Keman ailesinin atası olarak kabul edilen viyol ailesi her ne kadar sonraları ciddi bir grup ve solo repertuar edinse de ilk dönemlerde bu şekilde kullanılmamış, daha çok danslara eşlik gibi amaçlarla kullanılmıştır. Amatör müzisyenler arasında viyollerin bu kadar çok popüler olmasının bir nedeni de, bir yaylı çalgının perdeli olmasının çalınmasını büyük ölçüde kolaylaştırıyor olmasıdır (Nelson, 2003: 4).

Viyol ailesi önce iki gruba ayrılmıştır. Kol viyölü anlamına gelen viola da'braccio ve bacak viyölü anlamına gelen viola da gamba için önceleri yayla çalınan viyol anlamına gelen viola d' arco terimi kullanılmıştır. Ayrıca aslında perdesiz olmasıyla viyol ailesinden ayrılan lyra d' braccio adlı enstrüman için de viyol terimi kullanılmaya başlanmıştır. Genel olarak o dönemdeki terminolojiye bakıldığında bir tutarsızlık görmek mümkündür.

Viyol ailesinin en çok bilinen ve kullanılan fertleri arasında Viola da Gamba (Bacak viyolü), Viola da braccio (kol viyolü) ve Viola d' amore (aşk viyolü) sayılabilir. Aşk viyolü yapısal olarak belirgin farklılıklar taşımaktadır. Bunların en başında ahenk telleri sayılabilir. Bu enstrümanlarda bağırsaktan yapılan 7 ana telin yanı sıra metalden yapılan 7 tane de ahenk teli mevcuttur. Ahenk telleri ana tellerin daha altına konumlandırılır ve sabit bir akort sistemi de uygulanmayarak her müzisyenin kendine akort etmesi tercih edilmektedir. Bugünkü viyoladan biraz daha büyük olan bu enstrümanın eski tenor kemanın değişikliğe uğramış hali olduğu da düşünülmektedir (Göbelez, 1996: 17).

Ailenin bir diğer önemli üyesi ise J.S.BACH tarafından düşünülüp yaptırıldığı söylenen Viola Pomposa' dır. Günümüzde kullanılan viyoladan daha uzundur ve sanki viyolaya bir ince mi teli eklenmişçesine benzer, C-G-D-A-E düzeniyle akort edilir. J.S.Bach' ın talebi doğrultusunda bu enstrümanı yapan, 18. yüzyılın önemli enstrüman yapımcısı Hoffman' ın, Bach' ın dizayn ettiği birçok başka enstrümanı da yaptığı söylenmektedir (Marcuse, 1975: 530). Birçok kaynakta bu enstrümandan kısa ömürlü olarak bahsedilse de, 2008 yılında H.Crowl tarafından viola pomposa ve orkestra için bestelenmiş bir konçerto mevcuttur. J.S.Bach'ın viyolonsel için bestelediği 5 sonatından sonra altıncıyı bu enstrüman için bestelediği söylenmektedir (Modiri, 2010: 10).

Yapısal olarak benzerliği açısından viyola tarihi açısından oldukça önemli bir yere sahip olan Lira da Braccio ise 15. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmış, 16. yüzyılda gelişmiş fakat 17. yüzyılın başlarında kaybolmuştur (Jones, 1995: 1). Enstrümanın birçok tasvirinde Orpheus, Apollon vb. mitolojik karakterler ve melekler tarafından oluşan consortlar tarafından çalındığı görülmektedir.

3.1.3.Keman Ailesi

Modern keman ailesinin dört üyesi bulunmaktadır. Bunlar keman, viyola, viyolonsel ve kontrabastır.

Keman ailesi üyelerinin, hemen öncesinde yaygın olarak kullanılan viyol ailesine göre bariz farklılıkları vardır. Öncelikle keman ailesinin üyeleri 4 tellidir, viyoller ise genellikle altı tellidir. Keman ailesinin üyelerinin telleri beşli aralıklarla akort edilir. Oysa viyol ailesinin üyelerinin akordu genel olarak dörtlü ve üçlü aralıklarla akort edilir. Keman ailesinin üyelerinin tuşlerinde viyol ailesinin aksine perdeler yoktur.

İlk kemanı kimin yaptığı kesin olarak bilinmemekle birlikte Leonardo da Vinci (1452–1519) tarafından yapıldığı öne sürülmektedir. Birçok konuda usta olan bu önemli bilim adamının kemanın “f” deliklerini, koruyucusu olan Fransa Kralı I. Franz’ın baş harfini simgelemesi adına tasarladığı düşünülmektedir, fakat bu konuyla ilgili net bir kanıt mevcut değildir (Alapınar, 2003: 15).

18. yüzyıldaki saygın kişiler kemanı daha çok profesyoneller, viyol ailesi üyelerini ise kökeni çok daha eskilere dayanan bir geleneğin parçaları olarak sadece profesyoneller tarafından değil, saygın aristokrat kişiler tarafından da çalınmakta olan enstrümanlar olarak sınıflandırmışlardır. Viyollardan birini çalmak o dönemde iyi bir ailenin üyesi olarak dünyaya gelmiş saygın kişilerin eğitimlerinin bir parçası olarak görülmekte, toplumsal prestijlerini attırmaktadır. O dönemde keman henüz böyle bir etki yaratmamakta, daha çok dans müziği için profesyoneller tarafından kullanılmaktadır (Boyden, 2002: 4).

Kemana dair ilk ve hala kaybolmamış referanslar, Fransa’dandır. Aralık 1523 tarihinde oluşturulan kayıtlar gösterir ki , “trompettes et vyollons et Vercaill” hizmeti için ödeme yapılmıştır. Savoy, resmi dili Fransızca olan bir bölge

olmasına rağmen Vercail, İtalya'daki bir bölgedir. Milan'ı fethetmek uğruna ciddi paralar harcayan Fransa Kralı I. Frances'in bu yolculuklar sırasında yanında kemancıları da götürdüğü, 1533-1534 yıllarına ait belgelerde görülmektedir (Nelson, 2003: 6).

Keman ailesi tarihsel gelişimi süresince birçok değişime uğramıştır, ortaya çıktığı dönemden itibaren görülmektedir ki, belki de perdesiz olması gibi çalınmasını zorlaştıran bazı teknik detaylarından dolayı amatör müzisyenlerin değil, profesyonel müzisyenlerin dikkatini daha fazla çekmiştir. Bu enstrümanların gelişiminde profesyonel seslendiriciler, enstrüman yapımcıları ve bestecilerin büyük ölçüde etkisi olmuştur. 16. yüzyılda devletlere bölünen Avrupa'da prensler ve onların takipçileri için eğlenceler yaygın hale gelmiştir. Böylece keman önemini daha da arttırmıştır. Besteciler tarafından enstrüman müziğine daha çok kutsal ya da kutsal olmayan eserlerde ses partisini tekrar etmek suretiyle yer verilse de dans müziği için insan sesi artık uygun görülmemektedir. İnsan sesinin yer almadığı, lute, yaylılar ve diğer enstrümanlar için bestelenmiş ilk dans parçaları olarak pavan, saltarello ve pivo görülmektedir. Bunları Fransa'da sarabande, galliard, pavane, courante, bassedanse ve branle izler. Bu gelişmeler, keman ailesinin de parlamasını sağlar (Nelson, 2003).

3.1.4.Modern Viyolanın Oluşumu

Viyola ve keman ailesinin bugünkü hallerine en yakın şekilde görülebileceği günümüze kadar gelebilmiş en eski tarihli sanat eseri, Gaudenzi Ferrari' nin 1534–1536 tarihleri arasında yaptığı bilinen “Angeli Musicanti” eseridir. Bu eserde tıpkı günümüzdeki gibi 4 telli ve bugünkü keman ailesine benzer şekilli enstrümanlar görülebilmektedir. Bunun yanı sıra bugünkü formuna yakın ilk enstrümanlar Gasparo da Salo ve Andrea Amati tarafından yapılanlardır, hala çalınan örnekleri de mevcuttur. Amati kadeşler, f deliklerinin mükemmel hale gelmesi ve cila renkleri üzerine çalışmalarlarıyla da bilinirler (Haweis, 1893: 42). A.

Amati aynı zamanda farklı büyüklüklerde viyolar yapan ilk enstrüman yapımcılarından biridir. Amati kardeşlerin 1595'te yaptığı ve günümüze kadar ulaşan, sırtında İsa ve haç figürü bulunan "crucifix" viyola, o dönem Fransız Sarayı için yaptıkları şık süslemeleriyle dikkat çeken enstrümanlardan biridir ve viyola virtüözü Alberti Bianchi' nin 1980' lerde yaptığı bazı konser ve kayıtlarda bu enstrümanı kullandığı bilinmektedir (Modiri, 2010: 13).

Efsanevi enstrüman yapımcısı A. Stradivari'nin 10-18 kadar viyola yaptığı bilinmektedir. Küçük olan ve contra-alto olarak nitelendirilen 40.64 cm, büyük olan ve tenor olarak nitelendirilen ise 48 cm uzunluğundadır ve Floransa Konservatuvarı' nda bulunmaktadır.

Stradivari' nin yaptığı bir viyolaya sahip olan N. Paganini oldukça büyük ölçeklerde tasarlanan bu enstrüman için "Sonata for Grand Viola and Orchestra" eserini bestelemiş ve seslendirmiştir (Modiri, 2010: 13).

Kemanın aksine viyolanın yapısal gelişimi farklı denemelere açık bir şekilde devam etmiştir. Bunun nedeni olarak 17. ve 18. yy' deki popüleritesi nedeniyle ön planda olan kemanın artık mükemmel formunu yakaladığı düşüncesi görülebilir. Özellikle viyolanın boyutuyla ilgili oldukça farklı ve cesur denemeler yapılmıştır.

Alman viyolacı ve müzik yazarı Hermann Ritter (1849–1926), enstrüman yapımcısı Karl Adam Hoerlein (1829–1932) ile işbirliği içerisinde viola alta denilen enstrümanı oluşturmuştur. Büyük olarak nitelendirilen bu enstrümanın boyu 48 cm'dir. R.Wagner, Beyrut'taki orkestrasında bu enstrümana yer verir. Ritter bu enstrümanın dizaynında kemanın akustik yapısını örnek almıştır ve adeta tenor viyolayı yeniden keşfettiği düşünülmüştür. 20. yüzyıldaki bazı akustik çalışmalarında aynı yol izlense de, diğer bir görüşe göre viyola için

kemanın geometrik modelinin ve akustik yapısının aynen kullanılmasının doğru olmadığı düşünülmektedir (Modiri, 2010: 17).

17. ve 18. yüzyılda artık mükemmel formunu yakaladığı düşünülen kemanın aksine, arka planda kalan viyolanın biraz ihmal edildiği düşünülmektedir. Enstrüman yapımcıları, belki de viyolanın gelişimini tamamlamadığı düşüncesiyle farklı formlarda viyolalar yapmayı denemelerini sürdürmüşlerdir.

İsraili enstrüman yapımcısı Otto Erdesz, 1970'lerde "cutaway" olarak bilinen, üst pozisyonları kolay çalmayı sağlayan bir viyola modeli tasarlamıştır. Daha sonra atölyesindeki öğrencileri tarafından da yapımı sürdürülen bu modelden kendisi tarafından 35 tane yapılmıştır ve bunlar hala kullanılmaktadır. İlk yapıldığı dönemde özellikle büyük salonlardaki konserlerde çok başarılı sonuçlar alınan bu model için Erdesz, ince teller için daha kısa ve küçük ses kasası kullanılan Grand piyano örneğini vermiştir. Erdesz, bu enstrüman modelinin verdiği iyi sonuçlara rağmen yaygınlaşamamasını, yeni nesildeki enstrümancılarının yenilikler konusunda utangaç bir tavır sergilemelerinin neden olduğunu belirtmiştir.

İngiliz viyolacı Lionel Tertis (1876-1975) ve enstrüman yapımcısı Arthur Richardson'un (1882-1975) ortaklaşa çalışması sonucunda 1930'larda tanıttığı Tertis modeli viyola derin kenarları, geniş gövdesi ve çok uzun olması gibi standart dışı yapısal özelliklerinden dolayı eleştirilse de günümüzde hala kullanılmaktadır (Modiri, 2010: 19).

3.2.Viyolanın Müzikal Gelişimi

Viyolanın erken dönemden itibaren daha çok tamamlayıcı, eşlik için kullanılan ve kemanın gölgesinde kalan bir enstrüman olarak görülmüş olması, hem solo viyola repertuarının oluşmasını sekteye uğratmış, hem de viyola eğitiminin

keman eğitiminin gölgesinde kalmasına neden olmuştur. 16. yüzyıldan itibaren az ya da çok olmak suretiyle viyola için solo eserler de yazılmış, buna rağmen viyolanın başlı başına solo bir enstrüman olarak kendini kabul ettirmesi için uzun bir yol alması gerekmiştir. Bestecilerin eserlerinde viyolaya öncelikli yer verir hale gelmesi, viyolanın kimliğinin oluşabilmesi için çok önemlidir. Bu kimlik kazanma yolcuğunda viyolanın daha fazla ön plana çıktığı ya da farklı görevler üstlendiği eserler oldukça önemlidir.

16. yüzyıldaki oda müziği eserlerinde bestecilerin çoğunlukla birbirinden farklı enstrümanların çalabileceği partiler yazdığı bilinmektedir. Viyolanın yer aldığı bilinen basılmış ilk eser, 1597 yılında basılan “Sonata pian’ e forte” dir, İtalyan besteci ve orgcu Giovanni Gabrieli (1554/1557–1612) tarafından bestelenmiştir.

J.S.Bach, Brandenburg Konçertoları adı verilen 6 eser bestelemiştir. Brandenburg Markgraf’ı Christian Ludwig için hazırlanarak 1721’de kendisine sunum yazısıyla gönderildiği için bu ismi aldığı bilinen konçertolardan altıncısında 2 viyola için solo partisi bestelemiş, aynı zamanda orkestrasyonunda da 2 viyolaya yer vermiştir (Ece, 1998: 82).

İki keman, bir viyola ve bir viyolonselden oluşan yaylı quartet formunun oluşması da viyolanın karakteristik özelliklerinin keşfedilmesi yolunda önemli bir adımdır. Bu formun doğuşunun ve gelişiminin incelenmesi, viyola müziğinin gelişimini izleyebilmek açısından da oldukça önemlidir.

18. yüzyılın sonları viyola müziğinin gelişimi açısından adeta yepyeni bir başlangıç gibidir. Artık senfonik müzikte ve oda müziğinde diğer enstrümanlarla neredeyse eşit konuma gelen viyola, o ana dek 3. pozisyonu bile geçmediği partilerden sıyrılmıştır. Wolfgang Amadeus Mozart’ın Keman Viyola ve Orkestra için bestelediği Senfoni Konçertant eseri, viyola ile kemanın teknik ve müzikal

olarak eşit görüldüğü bir eser olarak viyola müziğinin gelişimi açısından yeni bir kapı açmıştır (Nelson, 2003: 111). Bu eserin orkestra partisinde 2 viyola kullanan Mozart, daha sonraki oda müziği eserlerinde ve senfonilerinde de viyolaya önemli sorumluluklar yüklemiştir.

En fazla yaylı quartet bestelemiş olan bestecilerden W.A. Mozart ve J.Haydn'ın eserlerinde, viyolanın tamamlayıcı özelliğinin yanı sıra kendi çizgisini oluşturmaya başladığı ve solo kimliğini kazanma yolunda önemli adımlar attığı görülmektedir. Örneğin J.Haydn, Op. 33 no.2 quartetinin ağır bölümünün açılışında viyolonsel ve viyolayı, daha önce hiç duyulmamış şekilde ön plana çıkartmıştır (Nelson, 2003: 117).



Resim 2. J. Haydn Yaylı Quartet Op.33 No.2 3. Ölüm Açılışı

Viyola, Mozart'ın son dönemlerinde bestelediği, yaylı quartete bir viyola eklenmesiyle oluşan quintetlerinde kendini göstermek için daha fazla fırsat bulmuştur. Sol minör quintet, bestecinin 40. senfonisinin başında da tekrar edilmektedir. Divisi olarak karanlık bir giriş yapan viyolalar, senfoninin yarattığı müzikal etkide önemli rol oynar. W.A.Mozart, divisi viyola partisini Sazburg senfonilerinde de kullanmıştır. Bestecinin Jüpiter adlı senfonisinin 1. Bölümünde, kemanlardan dinlediğimiz motifi viyolalardan bir yankı halinde

işitiriz (Ece, 1998: 84). Aynı zamanda kendisinin hayran olduğu bilinen Handel'de daha önce bazı oratoryo ve operalarının orkestrasyonlarında divisi viyola partisi kullanmıştır.

Alman besteci Richard Strauss (1864-1949), op.35 "Don Quixote" (Don Kışot) adlı eserini viyolonsel, viyola ve büyük orkestra için bestelemiştir. Miguel de Cervantes'in romanından uyarlanan senfoni konçertant formundaki bu eserde viyolonsel "Don Quixote" karakterini, viyola ise "San Pancho" karakterini sunmaktadır (Ece, 1998: 84).

3.3. Solo Viyola Repertuarı

Zaman içerisinde viyolanın oda müziği ve orkestra içerisinde daha ön plana çıkmasıyla bestecilerin arayışları sayesinde yavaş da olsa viyola solo kimliğini kazanmaya başlamış, kendisi için solo eserler bestelenmeye başlanmıştır.

Telemann'ın 1716 ile 1721 yılları arasında bestelediği Sol Majör Viyola Konçertosu, hem solo viyola ve orkestra için yazılmış ilk konçertodur, hem de barok dönemde viyola için yazılmış tek viyola konçertosudur (Modiri, 2010: 24). Largo, Allegro, Andante ve Presto olmak üzere dört bölümden oluşan Sol Majör Viyola Konçertosu, o dönem için viyolanın mümkün olan tüm kapasitesini gösteren bir eser olmuştur. Eserin orkestrasyonunda 1. ve 2. keman, viyola, viyolonsel, kontrabas ve harpsicord bulunmakla birlikte yaylı quartet ve solo viyola ile de seslendirilebilmektedir.

Klasik dönem içerisinde bestelenen en önemli eserlerden biri de günümüzde hala popüleritesini ve geçerliliğini korumakta olan C.Stamitz'in Re Majör viyola konçertosudur. Daha sonraları Hoffmeister'in Viyola Konçertosu ile eşdeğerde görülen bu eser, o döneme dek viyolayı solo olarak ele alan en incelikli eser olarak görülmüştür. Günümüzde bu eser konservatuarların müfredatlarında

bulunmakta ve birçok orkestra giriş sınavında adayların niteliklerini belirleyici eser olarak istenmektedir. İlk seslendirilişini 1772 yılında Viyana’da kendisi yapmıştır. Kendisi eserlerinde sol el pizzicatosuna yer veren ilk bestecidir. Paganini’nin kendisinden sonra “x” ile belirttiği bu teknik, Stamitz’in Re Majör Viyola Konçertosu’nda “0” ile belirtilmiştir (Melkus, 1984: 200-207).

Romantik dönem bestecisi J. Brahms 1891 yılında Meiningen Saray Orkestrası’nın birinci klarinetçisi Richard Mühlfeld’ i dinledikten sonra oldukça etkilenir, kendisi için op. 114 klarinetli üçlü, op.115 klarinetli beşli ve 1894 yılında op.120 fa minör ve mi minör piyano-klarinet sonatlarını yazar. Daha sonra viyolaya da bizzat adapte ettiği bu sonatlar halihazırda viyola repertuarının önemli eserlerindedir (Duru, 2001: 14).

20. yy’ a gelindiğinde viyolanın adeta yeniden doğduğunu görmek mümkündür. Bestecilerin arayışları ve viyola eğitiminin daha fazla önemsenmesiyle viyoladan farklı tınlar elde edilmiş, çok sayıda besteci viyola için solo eserler bestelemeye başlamıştır.

İngiliz besteci William Walton’ın (1902-1983) Lionel Tertis için bestelediği Viyola konçertosu, çağdaş viyola repertuarının en önemli eserlerinden biridir. Eseri tamamlayıp Lionel Tertis’e gönderdiğinde, Tertis eseri fazla modern bularak seslendirmek istemez (Tertis, 1974: 36). Bunun üzerine Paul Hindemith eserin ilk seslendirilişini gerçekleştirir. Tertis’in de izleyiciler arasında olduğu bu konserde orkestra partilerinde yanlışlıklar olması ve prova yapma imkânı olmamasının etkisiyle birçok problem yaşanır. Tertis hem Hindemith hem de eseri ciddi şekilde eleştirmesinin ardından 1932 yılında eseri Walton’ın yönetiminde kendisi seslendirir. Yıllar içerisinde Tertis, Primrose gibi müzisyenler kendilerince solo partisinde değişiklikler yaparak eseri seslendirirler.

Paul Hindemith, (1895-1953) viyola için en fazla eser veren bestecilerden biridir. Bestecinin en çok bilinen eserlerinden biri olan Der Schwanendreher, viyola ve küçük orkestra için yazılmış, temelinde Alman Halk müziğinin işlendiği bir eserdir.

Macar besteci Bela Bartok'un bestelediği viyola konçertosu, 20. yüzyıl viyola repertuarında önemli bir yere sahiptir. Son dönemlerinde bestelemeye başladığı bu eseri tamamlayamadan vefat etmiştir. Ardında tamamlanmamış bir orkestra partisi, tamamlanmış bir solo parti ve kullanılıp kullanılmayacağı bilinmeyen eserle ilgili bazı taslaklar bırakmıştır. Kendisi vefat ettikten sonra Bartok'un yakın dostu ve öğrencisi Tibor Seryl'in derlediği ilk versiyon, Bartok'un eseri kendisine ithaf ettiği bilinen William Primrose tarafından 1950 yılında Mineapolis Senfoni Orkestrası eşliğinde ilk kez seslendirilir (Modiri, 2010: 45). Bu ilk seslendirilişin ardından konçertonun ne kadarının Bartok ne kadarının Seryl'e ait olduğuyula ilgili söylentiler artar. Aslında orijinal el yazmalarının 1963 yılında Budapeşte Bartok Arşivi'ne Seryl tarafından teslim edilmesine kadar fazla bir bilgi de yoktur. Orijinal el yazmalarının ortaya çıkışından sonra eser üzerinde birçok inceleme yapılır. Bazı sanatçılar eseri kendilerince düzenleyerek yorumlarlar. Örneğin 1970 yılında Csaba Erdelyi, 1989 yılında ise Donald Maurice kendi düzenlemelerini seslendirirler. 1993 yılında Chicago Ulusal Viyola Kongresi'nde Maurice'in düzenlemesi sunulur ve bu düzenleme ile orijinal el yazmaları bestecinin oğlu Peter Bartok tarafından onaylanarak 1995'de tekrar basılır. Her ne kadar eserin iki resmi versiyonu olup Tibor Seryl'nin versiyonunun üzerinde ciddi söylentiler bulunsa da Seryl'nin versiyonu yaygın olarak seslendirilmekte ve kabul görmektedir.

4. SONUÇ

Viyola her ne kadar keman ailesinin bir üyesi olsa da, viyolanın yapısal ve müzikal gelişimi, ailenin diğer üyelerinden oldukça farklı bir şekilde seyretmiştir.

Bunun nedeni olarak farklı dönemlerdeki halkların sosyokültürel yapılarının müziğe etkisi, müzikten beklentisi, müziğin hitap ettiği kitle, popülist yaklaşımlar ve beklentiler gösterilebilir.

Yapısal olarak bakıldığı zaman keman gelişimini daha önceleri tamamlamıştır. Sonraları yıldızı parlayan viyola ise enstrüman yapımcıları ve bestecilerin arayışları açısından daha fazla olanak sunmuş ve cesaretlendirmiştir (Ece, 1998: 88). Farklı boyutlar ve şekillerdeki viyola modellerinin ortaya çıkıp seyrek de olsa günümüzde kullanılıyor olması buna örnek olarak gösterilebilir (Ece, 1998: 82).

Stamitz, Mozart ve Beethoven gibi önemli bestecilerin viyola çalmayla ilgili deneyimleri, bu enstrümanın olanaklarını daha yakından keşfetmelerini sağlamış, klasik dönemden itibaren viyolanın oda müziği ve orkestradaki yerini daha belirgin ve karakteristik bir yere getirmiştir. Mozart'ın Keman Viyola ve Orkestra için Senfoni Konçertant eserinin solo partilerinde görüldüğü üzere artık viyola için de kemanın teknik seviyesinde eserler verilmeye başlanmış, bu gelişimde yaylı çalgı yapımcıları, besteci ve solistlerin talepleri, büyük ölçüde etkili olmuştur. Sanatsal akımlar nasıl tarihsel ve sosyal gerçeklerden etkilenerek oluşuyorsa, enstrümanların gelişimi de dönemin sanatsal ortamının işleyişinden etkilenmektedir. Romantik dönem ile birlikte sanat herhangi bir kesimin tekelinden çıkmaya başlamış, hem kendi enstrümanlarının sınırlarını daha iyi tanıyan solistlerin siparişleri, hem de virtüöz bestecilerin verdikleri eserler tüm enstrümanların yapısal ve müzikal gelişimini etkilemiştir. Walton, Bartok ve Hindemith gibi bestecilerin viyola için verdikleri eserler bu etkinin önemli örneklerindendir (Modiri, 2010: 95).

Ülkemizde viyolanın ön plana çıkmasını sağlayan besteciler arasında Yalçın Tura ve Ahmet Adnan Saygun sayılabilir. Uluslararası platformda büyük başarılar kazanmış olan solistlerimizden Ruşen Güneş ise, adına bestelenen eserler ile viyola repertuarının zenginleşmesine katkıda bulunmuştur.

Viyola uzun yıllar geri planda kalmış bir enstrüman olarak hakkındaki önyargıları büyük ölçüde aşmış, yapısal ve müzikal olarak yeniliklere açık olduğunu göstermiş, oda müziği ve orkestradaki yerini sağlamlaştırmış ve günümüz müziğinde artık büyük ilgi gören solo kimliğini kazanmış bir enstrüman olarak kendini kabul ettirmiştir (Modiri, 2010: 95).

KAYNAKÇA

- Açın, C. (1994). *Enstrüman bilim*. İstanbul: Yenidoğan Basımevi
- Alapınar, H. (2003). *Keman yapım tarihi*. Ankara: Seveda Cenap-And Müzik Vakfı.
- Bey, R.Y. (1986). *Türk musikisi*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Boyden, D. (2002). *The history of violin playing from its origins to 1761*. New York: Oxford University Press.
- Duru, Ş. (2001). *Johannes Brahms'ın Piyano-Keman, Piyano-Viyola ve Piyano-Viyolonsel Sonatları Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmış sanatta yeterlik tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ece, A. S. (1998). *Ortaçağdan Barok Döneme Kadar Viyoladaki Yapısal Değişimin İncelenmesi*. Yayınlanmış doktora tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Eduard, M. (1984). *Italienische merkmale in der mannheimer violintechnik*. Almanya: Würtz.
- Göbelez, C (1996). *Çalgılar dünyasında keman*. İstanbul: Sistem Ofset.
- Haweis, H.R. (1893). *Old violins and violin lore*. Londra: William Reeves Bookseller.
- Jones, S. S. (1995). *The lira da braccio*. A.B.D.: The Early Music Institutue.
- Marcuse, S. (1975). *A survey of musical instruments*. New York: Harper and Row.
- Modiri, B. T. (2010). *William Primrose'un hayatı ve Viyola Tekniğine Getirdiği Yenilikler*. Yayınlanmış sanatta yeterlik tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Nelson, S. (2003). *The violin and viola*. New York: Dover Publications.

Tertis, L. (1974). *My viola and I*. London: Elec Books Limited.

Woodfield, I. (1984). *The earliest history of the viola*. Londra: Oxford University Press.

Woodfield, I. (1980). *The new grove dictionary of music and musicians, vol. 19*. Londra: Macmillan Publishers.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

It is very important that the voice has been always a place in our life. Today is very different from each other in different parts of the world and there are many instruments that are very similar to each other. Musicologists as the ancestor of today's strings are accepted by the ravanastron of the ancient Indian Civilization was born and in many other instruments, acted as a source. To play an instrument, you must get to know it better. Today, we are using the current version of the Viola and the identity of the buying on the structural and historical process to better understand the development of the musical review. Different instruments in different parts of the historical process that has emerged. For example, China has its own unique features such as instruments that Ching-hsüyan has emerged.

Method

To better understand the place acquired instruments, both musically as well as the need to examine their structural development. This article describes the development of the first ancestor of the stringed instrument, the emergence of the historical process, Viola, has acquired as a result of structural and musical development is a comprehensive research was carried out on the ground. It is very important to know the old stringed instrument. Especially it is targeted to create a resource for the viola students that going on their education. Books, methods essays, viola pedagogy books, Internet based articles and interviews have been used as resources.

Findings-Results

Strings are thought to have first emerged in Europe as well. The body of the instrument in the old Asian bamboo-like materials, materials such as silk and gut of the wire is obtained. In the year 3000 Bc Ravanon was invented by King of Ravanastron and is thought to have suffered structural changes over time.

Viol family, is a family of Renaissance and Baroque period instruments. They are also fratted and played with a bow. Viol family, considered to be the beginning of the music instruments. It is not known when it appeared. From the 16th century as their general shape resembles the violin family. They have usually six strings. Frats are made from the intestines. Playing a viol is easier than to play a violin because of the frats so they become quickly popular for amatör musicians. Also they created different bows from different trees.

Viol family divided in 2 parts: viola da braccio and viola da gamba. Also viola d'amore is one of the most known viols. This instrument is slightly larger than today's viola.

Another important member of viol family is Viola Pomposa, which is invented by Johann Sebastian Bach. Also H.Crowl composed a concerto for this instrument and orchestra.

There are four members in the family of the modern violin. These are violin, viola, violoncello and contrabass. This instruments have four strings and they don't have frats on the board. It is not known exactly who made the first violin. Violin more used by professionals at that era. Gasparo da Salo and Andrea Amati made the violin which are the most closer instruments to today's violin. Also Andrea Amati is one one of the first luthiers who made different size of violas.

Legendary instrument maker A. Stradivari also made 10-18 violas. One of them now is in the Florance Conservatory, Italy.

Unlike the violin, Viola continued the structural development. British violist Lionel Tertis (1876-1975) and one of the most important instrument makers

Arthur Richardson (1882-1975) jointly introduced in the 1930s as a result of the operation of the Tertis model Viola is still used. It has really different and unique shape than the ordinary viola.

Viola, for many years has remained in the shadow of the violin. The first known printed work of the Viola, published in 1597 as "Sonata pian to forte" composed by Giovanni Gabrieli. String quartet form formation is very important in terms of the development of the Viola. Last part of the 18. Century is like a brand new start for viola music. Foreexample Wolfgang Amdeus Mozart's "Symphony Concertante for Violin and Viola" , Joseph Haydn's string Quartet Works are really important for viola music.

G. P. Telemann's solo viola concerto is one of the most important Works for viola. It is the first concerto written for solo viola. In classical era, C. Stmitz and Hoffmeister composed viola concertos which are still used for examinations and auditions. Romantical era composer J.Brahms composed 2 piano-viola sonatas. They offer the opportunity to reflect the evergreens in musicality. In the 20th century lots of composers began to compose solo works for viola like Walton's Viola Concerto and Bartok's Viola Concerto.

Structal and musical development of the viola has been in a different way than the other members of violin family. Violin ,completed its development earlier. But viola offered more possibilities in terms of seeking and encouraged to the composers and instrument makers. In our country, Ahmet Adanan Saygun, Yalçın Tura and Necil Kazım Akses composed really important works for viola. As a result, over the years, viola won the identity as a solo instrument and has proven itself.